

משפטים

דין ע"י
כולל
לבושי חושן

בראשות הרה"ג ר'
ישראל יושע העשיל פריעדמאן
שליט"א

פרשת חקת - בלק תשפ"ג לפ"ק | גליון י"ט שנה א'

משפט החושן

שאלות ותשובות בדיני ממונות

שאלה:

בקיץ העבר שכרתי באנגעלוי באיזה מוחנה קיץ, וכשבאתי שמה נשתוממתי לראות שבתוך הבאנגעלוי נמצא כמה חבילות חפצים של השוכר הקודם משנה העבר, וכמובן שזה הפריע לי מאוד, ובפרט בבאנגעלוי קטן. ע"כ ביררתי אצל הנהלת המוחנה מי הוא השוכר משנה העבר, והתקשרתי עמו אודות החבילות הללו, והוא התחיל לדחות שיבוא למחר או בשני ימים ליטלו, אחר שני ימים שלא בא התקשרתי עמו שוב ואמר לי כנ"ל עוד יום אחד וכו', וכך עבר שבוע ימים, ובאין ברירה הוצאתי החבילות החוצה, ורק אח"ז הודעתי לו שהחפצים מונחים בחוץ, כי לא רציתי להודיע מקודם כדי שלא ידחנו עוד.

למחר בא השוכר הנ"ל, ולקח חבילתו, אבל טען שכמה דברים נתקלקלו בזמן שהיה מונח בחוץ ע"י הילדים וכדו', ובאתי עתה לשאול אם חייב אני לשלם.

ייש"כ, ירוחם חיים פישמאן

תשובה:

א] בבתים אלו שאינו עומד עתה להשכירו לאחרים, וכן צריך למקומו, מותר להוציא החפצים מטעם דעביד איניש דינא לנפשיה, ואפי' במקום דליכא פסידא.

ב] אבל צריך להודיע להבעה"ב שמוציאו לחוץ, ואם הודיע לו אי"צ לשלם לו אם ניזקו, אבל אם לא הודיע לו י"א שצריך לשלם אם ניזקו.

בירור הדין:

א] בבתים אלו שאינו עומד עתה להשכירו לאחרים, וכן צריך למקומו, מותר להוציא החפצים מטעם דעביד איניש דינא לנפשיה, ואפי' במקום דליכא פסידא:

בש"ע חו"מ סימן ש"ט סעיף א' "מי שהכניס פירותיו לבית חבירו שלא מדעתו, או שהטעהו עד שהכניס פירותיו, והניחם והלך לו, יש לבעה"ב למכור לו מאותם הפירות כדי ליתן שכר הפועלים שמוציאים אותם ומשליכים אותם לשוק". והמקור הוא מגמ' פרק השואל ק"א ע"ב שהוא גברא דזבן ארבא דחמרא, לא אשכח דזכתא לאותובי, אמר לה להיא איתתא אית לך דזכתא לאגורי? אמרה ליה לא, אזל קדשה, יהבה ליה דזכתא לעיולי, אזל לביתה, כתב לה גיטא שדר לה (-שקידשה רק כדי שתתן לו המקום, ומיד אח"כ גירשה). אזלא איה, אגרא שקולאי מיניה וביה, אפיקתי' ואותב' (-שבילא (-שהשליכם על הדרך). אמר רב הונא ברין דרב יהושע כאשר עשה כן יעשה לו, גמולו ישוב בראשו. לא מיבעיא חצר דלא קיימא לאגרא, אלא אפילו חצר דקיימא לאגרא, אמרה ליה לכ"ע נחא לי לאגורי ולך לא נחא לי, דדמית עלי כאריא ארבא.

הנה מגמ' משמע שהטעם שיכול להוציאו וליטול ההוצאות הימנו, היא משום דגמולו ישוב בראשו, והיינו דוקא אם הטעה אותו, שאז אמר' גמולו ישוב בראשו, אבל בלא"ה אסור להוציאו, וכ"ש שלא ליטול ההוצאות ממנו. אבל באמת יש טעם אחר להתיר להוציאו מטעם דעביד איניש דינא לנפשיה, והיא תלמוד ערוך בפרק המניח דף כ"ז ע"ב, דפליגי שם אם עבד איניש דינא לנפשיה היא רק ביש לו פסידא, או אפי' באין לו פסידא, ונקט' בס' ד' ס"א דאפי' במקום דליכא פסידא עביד איניש דינא לנפשיה, בכל דבר שיכול לברר ששלו הוי, ומהאי טעמא מותר ליקח מממון זה אפי' כדי לשכור פועל להוציאו, כשם שמותר לשבר כלים של חבירו לצאת מביתו, כ"מ בהמניח שם.

אך לכאורה יש חילוק בין שני הטעמים, דמטעם ישוב גמולו בראשו מותר להוציאו אפי' בקיימא לאגרא, מטעם דדמית עלי

<<

דבר המזפוט

עת הזמיר הגיע

בעת אשר רבים מעמינו נוסעים להרי הקעטסקיל"ס למשך זמן הקיץ, צריכים לזהר ביותר בממון אחרים, שבקל יכולים לבוא לידי מכשול בזמנים אלו.

צריכים להזהר שלא להשתמש בחפצים של אחרים בלי רשות (או לכה"פ בלי ידיעה גמורה שהבעלים אינם מקפידים לדעת כמה פוסקים ואכמ"ל) שע"ז הוי שואל שלא מדעת, ונקרא גזלן, כמבואר בגמ' בבא מציעא מ"ג ע"ב.

וכן אם נשתמש באיזה חפץ אפי' באופנים המותרים, כגון שהניחו חבירו במקום שמוכיח שבדאי אינו מקפיד, נעשה המשתמש שומר עליו, וחייב באונסין עד שיעשה השבה גמורה, או שיכלה זמן תשמישו, פ' אם נתקלקל הדבר בעת שמשתמש בו אפי' מחמת אונס שאין לו שום שייכות בו, חייב לשלם לבעליו (ואפי' במתה מחמת מלאכה יש לחייב, ואיכמ"ל).

ועוד צריכים להזהר במצות השבת אבידה, שמצוי שרואים חפצים של אחרים בחצר בעת שיורד גשם וכדו', ומחויב הרואה להניחם במקום המשומר. וכן אם רואים ילדים מאבדים איזה דבר של אחרים, מחויב הרואה למנועם.

מצות פריקה וטעונה נוהג בזמנינו (עכ"פ חיוב יש), כגון שרואים ישראל תקוע בדרך, אין להעלים ממנו, ואפי' כשרואים גוי המוליך חפצים של ישראל תקוע או תועה בדרך, חייבים לסייעו כדי למנוע צער ישראל.

בברכת א געזונטן זומער.

התודה והברכה: תודתנו נביע להני רבני שהשתתפו בעריכת הגליון בשבוע זאת ובעזרתם זכינו להוציא דבר נאה ומתקבל, ה"ה הרב דוד שטיינבעץ, הרב יואל יצחק פאזנער, הרב שלמה ראזענפעלד. תשואות חן חן להם.

כארי, אבל מטעם עביד איניש דינא לנפשי' מסתבר דלא יהא מותר רק בלא קיימא לאגרא, דבקימא לאגרא אין שייך לעשות דין אם המכניס רוצה לשלם בעדו, וא"כ כאן דמייירי בלא הטעה, רק הכניס שלא ברשות, ע"כ צריך לומר שמייירי כאן באין רוצה לשלם בעדו. וכן הוא באמת דעת הרבינו ירוחם (נתיב ל' ח"א פ"ג ע"ב) דמחלק בהכנסה שלא מדעת בין קיימא לאגרא לבין לא קיימא לאגרא, דדוקא לא קיימא לאגרא עביד איניש דינא לנפשי'. ואפי' בלא קיימא לאגרא מבואר בט"ז סק"א דדוקא בצריך למקומו, אבל אם אי"צ למקומו כופין אותו על מדת סדום. אבל דעת הרמב"ם להתיר בהכנסה שלא ברשות, ולא חילק בין קיימא לאגרא ללא קיימא לאגרא, וכן פסק בשו"ע. וצ"ע דקיימא לאגרא אמאי לא כופין על מידת סדום, ובט"ז משמע דמייירי כאן שמודיע שאינו מרוצה להיות נשכר לו, ולכן אין כופין, וצ"ע. עכ"פ הבאני בזה דאם לא קיימא לאגרא בודאי יכול להוציאם אפי' בלא הטעהו רק בהכנסה שלא ברשות, ומטעם דעביד איניש דינא לנפשיה.

ב] אבל צריך להודיע להבעה"ב שמוציאו לחוץ, ואם הודיע לו אי"צ לשלם לו אם ניזקו. אבל אם לא הודיע לו י"א שצריך לשלם אם ניזקו:

הנה בד"ן זה דיהא צריך להודיע להמכניס שמוציאו, הוא מהרמ"א בס"א הנ"ל וי"א דצריך להודיעו תחילה, ואם נאנסו לאחר שהודיעו, פטור². אבל הרמב"ם סובר דאי"צ להודיע אחר שהוציאו. ובטעם ההודעה מבואר בב"ח שאם לא הודיעו והשליכו לשוק ונגנב, חייב מדינא דגרמי ומזיק בידיים. אולם בהקצהו"ח סק"ג חולק עליו דאינו גרמי, ורק סובר שההודעה היא ממדת חסידות. ובאמת שניהם צ"ע, דברי הב"ח צ"ע דהרי אם מותר לו להוציא, אמאי יהא חייב מדיני דגרמי. וכן דברי הקצהו"ח צ"ע, דהרי אחר שהוציאו אמאי לא יתחייב מטעם השבת אבידה, שיש חיוב על האדם שלא יניח ממון חבירו להפסידו (אם אין לו הפסד ממון ע"ז) אף דיש לו טירחא, וא"כ אמאי לא יתחייב מטעם השבת אבידה.

ובאור שמח פ"ז מהל' שכירות כתב בדעת הרמב"ם שאי"צ להודיע, משום שהו"ל להמכניס למיסק אדעתיה שזה יוציא, והוי דומיא דמכסה בורו בדליו של חבירו, ובא בעל הדלי ונטל דליו, בעל הבור חייב, ובעל הדלי פטור, כמבואר בס"י ת"י סעי' כ"ט. והרא"ש סובר שדוקא התם בבור פטור בעל הדלי משום שאינו ברי הזיקא כ"כ, וא"כ חייב לאסיק אדעת' שחבירו יטול

דליו, משא"כ בזה שמשליך חפצים לחוץ דברי הזיקא יותר, שאם יהא מונח בחוץ יפסדו, ולכן סובר שצריך להודיע. ואינו מזה שלדעת הרא"ש דאם ברי הזיקא לא סמכי' דמסיק אדעתיה, רק צריך להודיעו, והטעם שהגם דעביד איניש דינא לנפשי', אבל כמה שאפשר לתקנו חייב לתקנו.

וכעין זה מצינו בס' שפ"ג ס"ב "שור שעלה על גב שור להורגו, ובא בעל שור התחתון ושמט את שורו להצילו, ונפל עליו ומת, הר"ז פטור". וברמ"א שם "ראובן שלקח כלי של שמעון וסמך בו חביתו של יין שלא יפול, ובא שמעון ונטל כלי שלו ונשבר חביתו של יין שמעון, חייב, דהו"ל לסמכו בדבר אחר. ובסמ"ע שם סק"ז מסביר החילוק ביניהם, דבשור פטור אע"פ שיש לו תיקון בהשמטת העליון בנחת, דשאני התם שבא להציל את שלו שלא ימיתנו העליון, ואדם בהול על ממונו, משא"כ כאן דאין החבית מזיק להכלי, צריך לעשות תקנה אם שייך לעשות.

והדברי משפט הקשה ע"ז, ממילא כלי בחצר הנ"ל, דמשמע מיניה דאפי' ליכא פסידא עביד איניש דינא לנפשיה, ובאלום המשפט מחלק ביניהם בין איכא טירחא לבין ליכא טירחא, דבמילא כלי טורח הוא לילך לבי"ד, משא"כ להניח אבן אחר אינו טורח כ"כ, וא"כ כאן בלהודיע לאחר שמוציאו נמי אין טירחא כ"כ, וא"כ חייב לעשותו. ובה מיושב קושיא הנ"ל, דלכתחילה מותר להוציאו משום דעביד איניש דינא לנפשי', וע"כ אי"ז גרמי, אבל אם אין לו טורח לתקנו ולהודיע, חייב להודיע, ואם לא הודיע חייב בנזקו.

וכן בחוות יאיר בסימן קס"ה האריך ג"כ בזה, ומובא בקיצור בפתחי תשובה סי' ש"ט, דלאו בכל גוונא אמר' עביד איניש דינא לנפשיה, וסובר דאי"צ להפסיד ממונו כדי להציל ממון חבירו, ואפי' מיעוט ממונו בעד ממון הרבה של חבירו, ומ"מ אם אפשר לו להציל ממון, חייב, כגון להשכיר מינייה וביה, כי כן מצינו בהשבת אבידה דצריך לטרוח, שהשבת אבידה גופא טירחא היא, אבל ממונו אי"צ להפסיד בשביל השבת אבידה, ולכן נראה דאם התרה בחבירו שיקח את שלו, ולא השגיח בו, והודיעו שזרק לחוץ, וסבר שחבירו יבוא יתיקן ויקחו, ונאבד או נתקלקל עי"ז, פטור. אבל אם לא התרה בו, ולא הודיעו בדבר שאין כ"כ טירחא, הר"ז חייב מטעם גרמי ומזיק בידיים בדבר דהוי ברי הזיקא ואינו טירחא להודיעו.

1. וכן בדרישה מדייק מלשון הרא"ש הטור דהכנסה שלא ברשות אסור להוציא, ודוקא בהטעה אותו מתיר. ואח"ז כתב הדרישה דאפשר דדוקא

ליקח מהפירות כדי לשכור פועלים להוציאן אסור, אבל הוא בעצמו מותר להוציאן, וצ"ע טעמם, דהרי הוא גמי מפורשת להתיר, וצ"ע.

2. והרמ"א מביאו מהרא"ש בפרק השואל סימן כ"ו.

לשלוח הערות או שאלות שיתלבנו ויתבררו במדור 'משפט החושן': Ask@Mishpatim.org | Ext 101 | 718.618.4011

מצפנט הפרשה

משפטים מענייני פרשת השבוע

פרשת בלק: וַיִּשְׂא בַלְעָם אֶת-עֵינָיו וַיִּרְא אֶת-יִשְׂרָאֵל שֹׁכְנֵי לַשְּׂבָטִים: (במדבר כד ב) רש"י: וַיִּשְׂא בַלְעָם אֶת עֵינָיו: ביקש להכניס בהם עין רעה. שֹׁכְנֵי לַשְּׂבָטִים: ראה שאין פתוחיהן מכוונין זה כנגד זה.

אסור להזיק בראי, וחייב לעשות מחיצה

במשנה ריש מס' בבא בתרא "השותפין שרוצין לחלוק חצי שדה לזה וחצי לזה, חייבין לעשות מחיצה חזקה וקבוע".

שתי חצרות הסמוכות זה לזה

בגמ' שם מאריך בב' לשונות, אם טעם החיוב לעשות מחיצה הוא משום שהזיק ראי' שמי' הזיק, או שאיירי כשהשותפין רוצין לעשות מחיצה, והמשנה בא רק ללמד האיך לעשות מחיצה ראי' כדי שהמחיצה לא יפול (ויפסידו דמי המחיצה, ותם לריק כהם. רא"ש). וקי"ל בגמרא שהזיק ראי' שמי' הזיק. והטעם לזה היינו, מלבד זה שלכו"ע אסור להביט לתוך שדה חבירו בשעה שהתבואה גדילה משום עין הרע, וגם להביט לרשות חבירו אסור משום צניעות, ולזה ל"מ מחילה או חזקה כמש"כ הרמ"א בס' קנ"ד ס"ז, מלבד זה יש גם חיוב לעשות מחיצה כדי שלא יחוש דלמא חבירו מציין עליו מן החרקים, שהוא כמזיק לגופו של חבירו שמצטער בשעה שמתמשש שם (רמב"ן ב"ב דף נ"ט). וי"א הטעם משום שהוא כמזיק רשות חבירו, שמונע אותו מלהשתמש שם (סמ"ע סי' ע"ח סק"ד). ועי' בשו"ת הרשב"א (ח"ב סי' רס"ח) שמשמע שהוא מדין מנהג שהיהנהג ישראל במדבר, ואסור לשנות ממנה זה.

גג הסמוך לחצר

הגמ' שם רצה להוכיח כמ"ד שמי' הזיק מדא"ר נחמן גג הסמוך לחצר, בעל הגג עושה מעקה גבוה ד"א. הרי דשמי' הזיק, ודחי לי' שאני הכי דא"ל בעל החצר לבעל הגג "לדידי קבוע תשמשי, לדידך לא קבוע לך תשמשתך, ולא ידענא בהאי עינדא סליקא ואתית

דאיצנא מינך". והיינו, שלמ"ד לא שמי' הזיק, בשני חצירות הסמוכין זל"ז י"ל שכיון שחבירו יכול להביט אחריו כשניצב, ממילא אין החצר מיוחד לתשמיש צנוע, וכן חצר חבירו אינו מיוחד לתשמיש צנוע מטעם זה, וא"כ אי' אבל בגג הסמוך לחצר חבירו, ובעל הגג אינו הוה להימצא על גג, מעתה יכול בעל החצר לייחד חצירו לתשמיש צנוע. ואם בעל הגג בא יבא פתאום על גג הרי הוא מזיק את בעל החצר, ולכן מחויב לעשות כותל.

גג הסמוך לגג

בגמ' שם (דף ו ע"ב) אמר אביי שני גגין בשני צדי רה"ר חייבין לעשות מעקה, וחולקין ביניהם, זה עושה מעקה לחצי אורך גג, זה עושה לחצי גג, ומצא כל הגג מכוסה. ובגמ' שם מיד אח"ז א"ר נחמן גג הסמוך לגג א"צ מעקה ד' אמות, אבל צריכין מחיצה של י' טפחים לסימן שלא יעבור לגג חבירו. ופי' התוס' דהא דאר"נ דפטור מלעשות מחיצה גבוה היינו דוקא בגגין הסמוכין זה אצל זה, דכשנבא אחד מהם לגג, השני מרגיש בו מיד, ואינו משתמש בתשמיש צנוע. משא"כ בשני צדי רה"ר דאינו מרגיש בבואו מרחוק, וזיק, דמתבייש כשעושה צרכיו בפניו. והרמב"ם (פ"ג מהל' שכנים ה"ה) פי' באופן אחר, דהא דאר"נ דפטור איירי בגג שאינו עשו לדירה, היינו שמשופע וקשה להשתמש שם. ואביי דמחייב איירי בגג מקורה בשוה, ומשתמש בו, ומיוחד לתשמיש צנוע. ובשו"ע סי' קנ"ט נקט המחבר עיקר כפי' הרמב"ם, והרמ"א נקט כהתוס', כדרכם.

בית סמוך לבית

לכו"ע אסור לפתוח פתח בביתו כנגד פתח בית חבירו. י"א שאיסורו

מה"ת, שנלמד מקרא "וירא את ישראל שוכן לשבטיו" (רשב"ם), וא"כ אפי' מחל לו חבירו בפ"י ובקנין וחזקה לא מהני, שהאיסור הוה כלפי שמיא. וי"א שדוקא בפתח ל"מ חזקה, משום שכ"ע מקפידין עליו, אבל בחלון נגד חלון חבירו מהני מחילה וחזקה (רמ"ה). והב' דיעות מובא ברמ"א סי' קנד ס"ג, ובסמ"ע שם ס"ג י'. ואפי' בנה כותל בלי חלון לא יסיים גב הכותל נגד חלון חבירו, וצריך להרחיקו עכ"פ טפח מן הצד, וגם יהיה ד"א גבוה יותר מהחלון או ד"א נמוך ממנו. וכ"ז לענין אי חייב לבנות כותל אפי' אינו מסתכל לרשות חבירו. אבל לעמוד ולהביט בודאי אסור כ"ל.

בזמן הזה

הנה בזמנינו קשה להקפיד שלא לבנות נגד חלונות חבירו דקצ"ר המשי"ג להישתרע מרעה"ז מפני הלחץ זו הדח"ק. וי"ל שבוה"ז כיון שיש לכ"א וילונות וכדו, וקל הדבר לכסותו כשרוצה לעשות דבר צנוע, מקילין בוה. ואף גם זאת דבהיותם בארצות חו"ל ג"כ היו להם וילונות (ביצה דף י"ד ע"ב), ופקקי חלונות (שבת דף קכ"ה ע"ב) וכדו, ומ"מ חייבם במחיצה, מ"מ י"ל דהוי רגילין לפתוחו ולהניחו פתוח לאויר, ובעת החום להקר את הבית, לכן אמרו דיכול בעיה"ב למחות שאינו רוצה לסתום חלונותו בעת שמתמשש בתשמיש צנוע. משא"כ בזמננו ד"א דיכול להשתמש בעירקאנדישא"ן וכדו. מ"מ אי משו"ה עדיין איכא איסור משום צניעות, אלא דאיכא כמה חלונות מכמה שכנים שיכולין לחזות ולבקר"א בהיכ"ל משכ"ן חבירו, דממילא בעי לאיצנוע מהם, הוה כרה"ר עובר ביניהן, דמותה. אבל מ"מ עדיין אסור להסתכל לתוך בית חבירו, ואפי' בלי כוונה לראות, מפני שלא יהא מיחזי כגב לעולם, כמש"כ הסמ"ע (סי' קנ"ד סק"ד).